

Ambores falsam laudem, qua iste post accusationem mendacem indigens est; v. num. 2776.

2771 Beltrandus in 8. præc. ex Bonac. ait, esse valde amarum hunc restituendi modum; unde sufficere putat, si de persona infamata in generali dicatur: *Quod sit persona viruosa, & honoris, & quod ii, qui mala dixerunt, decepi sunt, & quod tempus id discernere faciet.*

2772 Si primi auditores alii divulgaverunt, tunc principialis detractor, si publicè diffamavit, etiam apud alios restituere famam tenetur, quia tunc ipsi imputatur totum dampnum, & divulgatio, excusare potest impotencia moralis, puta si adeo infamia divulgata reputatur, ut moraliter impossibile sit, restituere apud omnes: *Vide detractoris angustias.* Si vero occulè detrahit, tunc sufficit, si se retractet apud auditores immediatos, quia tunc illis divulgatio imputatur, qui non debebant crimen proximi ab uno privatim, & confidenter dictum, alii prolapate, hanc esse Confessorum proxim, obseruat de Lugo: *Eo namque ipso, quod detractor apud immediatos detractores se retractat, impunitus illis committit, ut indicent aliis, & quibus fortes revelaverint.* Maistrus.

2773 Eupi, qui bona fide alium diffamavit, putans, crimen esse verum, & publicum, solum teneri restituere ex charitate, volunt plures, adeoque cum comode potest, & sine suo rubore. Verius tamen est tenere ex justitia, ut ex accepta, cum par sit ratio: v. num. 2691. Nec video in te ruborem, sed potius splendorem, si auditoribus dicas: *Te crimen illud manifistasse, quia putabas verum, & publicum, modo vere reperias falsum, & te deceptum.*

2774 Qui publicavit crimen oculatum, non debet dicere, crimen esse falsum: quia menetur, & ob nullum bonum mendacium est licitum; sed sufficiens se restituere docent D. Thomas, & Scotorus cit. lit. E, si dicas: *Non creditis eum esse talen, male enim dixi; vel laudando, dicendo eum esse bonum, preferenti laudando in ea specie virtutis, que diffamasti; & tunc non mentiris, quia ex jure quilibet est praefundens bonus, nisi certò confest, quod sit malus: subtil Scotorus: Sed iste non est probatus malus coram ipsis, ergo bonum est persuader eis, quod ipsi non repente indignum, nec malum.*

2775 Qui defunctum graviter diffamavit, peccavit mortaliter, & restituere tenetur, non suffragia, quia sunt altioris ordinis, sed ipsam famam modis jam reditatis ipsi defuncto, aut hereditibus, si in eos infama redundavite.

A RESTITUTIONE FAMÆ QUIS EXCUSATUR

2776 P rimò, si fama non sit ablata, quatenus auditores prudentes non crediderunt; quod contingere solet, quando detractor nullius est fidelis: in quantum sè compertus est mendax, detractor, ac loquax, & auditores sunt vii timorati, ac prudentes. Vel quando quis detrahit, ostendendo passionem, iram, aut odium, tunc sè prudentes non credunt, sed jugant dixisse ex ira, passione, &c. quia tunc nulum factum est damnum: v. num. 2778.

2. Quando prudenter existimatur, infamiam esse obficiioni tradidit; quia tunc cessavit damnum, & periculosis esset memoriam delicti restitutio perficiari. Tempus, quo censeri possint oblitera, remittitur prudentiis Confessori, & vii experti: id maximè colligi potest, si notabiliter tempore elapsio, nulla sit facta mortali delicti.

3. Quando fama est alia via recuperata, v. gr. per testimonium alterius personæ fide dignæ, vel per vitam exemplarem.

4. Si delictum occulsum, quod dixisti, sit alia via publicum.

5. Si restituere non possit sine iactura boni altioris ordinis, puta animæ, vita, membrorum, vel famæ tua longè majoris valoris; hinc Prelatus non tenetur restituere famam personæ vilis, nec vir valde illustris plebejo, si id non possit sine iactura propriæ famæ, sed sufficit, si infamatum laudet.

6. Si is, cui detrahit, tibi pariter detraherit, & non velit restituere, quia tunc uteris compensatione, si infamia non regundet in alios. 7. Si infamatus spon-

tem condonaverit; quia est dominus sue fatte: at non potest quis condonare, si infamia redundet in alios, seu in aliquum damnum; quia est dominus sua, non alterius famæ aut boni. 8. Quando restitutio est facta moraliter impossibilis, quia ad impossibile nemo tenetur.

2777 Quando quis est impotens ad restituendam famam, non tenetur eam pecunia compensare; quia fama, cum sit altioris ordinis pecunia, non potest ejus pretio compensari: v. num. 2770. & 2103.

2778 Solitus infamare, seu detrahere, tenetur restituere, si lèdat apud simplices, & idiorum; quia hi fonte faciliter credere, inòd divulgate; unde tunc est verus fama fur. Et tota ratio, quod non tenetur, si apud viros prudentes, ac timoratos detrahit, est, quia illi non cedunt, inde non est in re facta lèso; ut in num. 7766.

AUDIENS DETRACTOREM

2779 Si detractioni gravi consentiat directè, videlicet inducendo, movendo, excitando, quodque fieri solet, etiam interrogando, peccat mortaliter, tam contra charitatem, quam contra justitiam, sicut dictum est de eo, qui cooperatur ad damnum proximi in bonis fortune; unde ad restitutionem tenetur iusta ibi dicta.

2780 Qui solum consentit indirectè, non excitando, sed ad ea complacendo, & se delectando, peccat mortaliter contra charitatem, quia delectatur de malo gravi proximi; sed non contra justitiam, quia non est causa efficaciam famæ, nisi impideat tenetur ex officio, ut est Superior. Inòd etiam mortaliter peccat, si potius sine incommmodo impideat, non impedit, sed audiat, etiam si non complacat, juxta dicta de charitate erga proximum. Hic autem ultimus raro peccat mortaliter, quia regulariter causa excusans adest.

2781 Causa mortaliter excusantes sunt. 1. Si detrahit sit levius. 2. Si sit gravis, si tamen coram uno vel altero prudenti. 3. Si rationabiliter patet auditores non credituros. 4. Si aduersus tuam resipitiam, aut monitionem non profutaram, quod contingeri potest, vel quia audiens est longè inferior detrahere, quia detractor est infelix, ira accensus &c. inq. sepe monitis potest esse exceptio ad maiorem, aut feruideretur detractionem. 5. Si non es mortaliter cenus, quod loquens loquatur iniuste, & de gravi criminis oculo. 6. Si judicas detrahentem habere iustam causam, videlicet, ne consilium petat, ut sum dolorem leniat, ut te utiliter moneat, &c. 7. Si times grave damnum, vel graviter tua interesi, ut non reparari defendere infamiam. 8. Quando ex rationabili verecundia, aut pusillanimitate non aedes respissere, & infamia proximi non est ita gravis, ut judices cum tanta tua difficultate impaire, ita fecerit Tambur. Ratio est, quia charitas non obligat cum gravi incommodo, sine necessitate, aut utilitate.

Scotorus in 4. dis. 15. q. 4. Maistr. in Theol. mor. dis. 8. q. 3. Joan. la Crux 7. præc. pag. 236. Bonac. tom. 2. pag. 515. Tamb. tom. 1. pag. 290. Bufe. lib. 3. rr. 6. cap. 1. Diana in plur. loc. Mendo & Detraher. Clericus cap. 104.

DE VIII. PRÆCEPTO DECALOGI.

Non falsum testimonium dices.

MENDACIUM

2782 E st enunciatio falsa cum conscientia oppositi, & cum voluntate fallendi. Est triplicis: Pernicium in damnum alterius. Jocofum ob delestationem, & Officofum ob utilitatem. Pernicium, si sit in damnum grave, est mortale. Jocofum, & officofum, regulariter est veniale, nisi sit adjuncta circumstantia, ob quam aliam virtutem à veritate distinetam graviter lèdat.

2783 Hinc venialiter peccat penitentis, si negat peccatum veniale, quod commisit, aut fateatur, quod non commisit: quia solam veritatem lèdit: si peccat mortaliter, si confiteatur veniale, quod non commisit, quodque sit materia totalis Sacramenti; quia cum nullam det veram materiam, facit Sacramentum nullum, & sic committit sacrilegium. Item à mortali non excuso Sacerdotem,

De VII. PRÆCEPTO DECALOGI. Cap. IV.

tem, si dum facies vestibus induitur, aut est indorus proximè celebratur, mentitur, ob scandalum, quo audiens mendacium advertens posse. Sacerdotes contemnere, & viles habere: v. num. 143. & 1559.

APPENDIX XXXV.

Excludenda à Mendacio.

1 A mendacio excluduntur etiam joci, qui ita proferunt, ut facile sit intelligere, falsum esse, quod exterius enunciatur: adest enim animus fallendi, licet fortasse audiens propter simplicitatem suam serio acceptus sit.

2 Amphibologia seu orationes ambiguæ mendacia non sunt, quando enuntiantur cum sensu, qui verus est & proprio animo intendit, tametsi intelligat, audiens alterum sensum, qui falsus est acceptum esse: hanc enim deceptionem enuntiatione sua efficeret non intendit quamvis permittat & ceteroquin loquitur in sensu proprio.

3 Si signum seu vocis, seu facti, per se, aut per circumstantias determinatum sit ad unum eumque falsum sensum, non est locus equivocationi, sed est verum mendacium. Nam, ubi est determinatio externa significacionis ad unum, ibi non est sensus ambiguus; consequenter si homo aliter in mente esse cognoscatur, quam foris significat, propriè mentitur.

4 Si equivocatione omnino aliena sit à loquientium conseruendae, & in externa locatione nec explicitè, nec implicitè significetur, à mendacio excusat non potest, quando animo fallendi sit: quare si tale perniciosum mendacium sit, oritur exinde restitutionis obligatio, ut si viatori querenti, an in sylva latro sit, respondas non est latro in sylva subintelligendo non comedere cum in sylva & exinde perenti sequatur damnum.

5 Equivoque locutio, aut dissimilatio veritatis, si justa ratione non utatur, licet mendacium non sit; tamen culpa non vacat, & dolus malus censetur.

6 Calliditas hæc in sermonis ambiguitate animique duplicitas est propria hominum non bonorum, ac prudentium, sed perversorum & humanae societatis inimica metetur ut à talium hominum consilio ac familiaritate caveamus.

Duo casus.

1 Causa pecuniam mutuò sibi datum fideliter solvit Titio mutuanti; si potest in iudicio convenit, si alia probations desint, juratus dicere potest se hunc mutui contractum non instituisse, intellige tali modo obligatio-nis ut si solvere debeat; nisi interrogatio magis determinetur, nempe utrum illo unquam modo mutuam pecuniam à Titio accepit, tu autem respondeas nullo modo, aut ratione non acceperis, mendacium erit, quia mente aliquid retines, quod exterius, nec explicitè, nec implicitè proditur ex circumstantiis.

2 Titius sub iuramento interrogatur utrum veniat ex loco, qui falso existimat peccato infectus, jurate potest se inde non venire intelligendo ex loco, qualis existimat.

Quod autem multi addunt, & si locus infectus sit, si tamen celestis transiens certò credit se peccato infectus non esse, jurare eum posse se non transisse, id difficultatem habet: quia interrogatio absolutè formari solet, utrum quis quomodocumque transierit, cum facili sit praescire si sit peccato infectus etiam non advertentem pestilenta in corpore, aut vestibus corpori: praescidi in externo foro talis ut perjurus non immunit punitur critique etiam cotam Deo.

TESTIS

2784 Q uis falsum testatus est scienter, tenetur se retractare cum equali, & paulo majori suo damno, quia in equali danno potior est ratio innocentis. At non tenetur se retractare, si sit mortaliter cenus, retractationem non profutram; quia nullus obligatur ad opus inutile; nec si testis fuit ultimè puniatur critique etiam cotam Deo.

Examen Ecclesiast.

mus, & reus repertus sit convictus per alios testes; quia tunc non est causa efficax damni. Nec cum suo damno longè altioris ordinis: v. n. 2766. Si vero falsum testarus est ignoranter, inadvertenter, & sine peccato mortali, tunc tenetur le terraque; at non cum notabilis suo damno, etiam minori; sed est discurrendum, sicut de restitutione ex re accepta: v. n. 2691.

De re, & teste: v. à num. 1738. ad 1764. 364, & fusæ in tom. 2. cap. 2. praefertim num. 73.

CASUS DE INSTRUMENTO.

2785 P erus amist quoddam instrumentum publicum, & legitimum, v. gr. testamentum; &c. an peccat graviter, si aliud simile privatim conficiat.

R eip. In foro externo hunc presumi falsatum, & puniri; quia de veritate non constat. In foro autem conscientia (de quo est sermo) non peccare mortaliter, sed ad summum venialiter, docet Arsdekin in tom. 2. pag. 159. quest. 13. cum Mendo in platera dis fert. 13. quest. 17. Navarr. cap. 17. num. 168. quia nulli damnum, aut injuriam inferit; sed solum peccat contra veritatem, non facti, aut scripturæ formalis, sed scripturæ materialis; quatenus proponit scripturam illam materialiter credendam esse instrumentum autoritate publica primò consecrum. Plures apud Arsdekin cum à veniali, & à mendacio excusant. Idem tenent Baufus, & S. apud Ant. à Spir. S. trah. 5. de jor. dis. 1. scilicet 9. num. 54. qui eos sequitur tantum quod privatas scripturas: At in consulis nostram sententiam problemat vocat, plurius rationibus & autoribus confirmatur.

SECRETUM NATURALE

2786 I mponitur, vel exprefit, ut Tibi dico sub sillo gillo confessionis, sub secreto naturali, ut nemini dicas, &c. vel implicitè; Tibi dico, ut amico pro confilio, ut dolorem leniam, &c.

2787 Obligat sub mortali, si res sit gravis consideratio, & ejus violatio cedar in grave damnum, aut in gravem displicientiam ejus qui secretum commisit; quia tunc violatio secrete validè nocet societati humanae, & est gravium discordiarum causa. Quod est verum, etiam si uni, vel alteri viro prudenti dicas, si qui secretum imposuit, iis specialiter non velit secundum revealandum. Idem dic de literarum injuria aperte, nisi prudenter presumas auctorem littera non invitum, aut nisi id facias ad vitandum grave damnum inustum, quod inde prudenter times.

2788 Magis peccat Secretarius, & Notarius publicus, qui tenentur ex officio, & sub juramento ad secreta. Non est peccatum revealare secretum naturale, etiam juratum ad impedendum damnum publicum, aut tertia personæ innocens, seu si secretum sit de delicto patrando. Est autem mortale illud revealare, si damnum sit facinus, & non pendeat in futurum: vid. num. 126. 1704. à 1733. ad 1736. 1633. 1696. & 1697. & tom. 2. à num. 53. Scotorus in 4. dis. 15. q. 4. lit. F. Maistr. in Theol. mor. dis. 11. q. 9. Joan. la Crux 8. præc. Bufe. lib. 4. cap. 3. dub. 4. 6. & 7. lib. 5. cap. 3. dub. 2. num. 6.

APPENDIX XXXVI.

Casus praticus.

1 S i Titius homicida lateat, & pro eo innocens Caijus sine fraude Titii in questionem adducatur sit, non oportet Caij liberandi gratia crimen occulatum Titii prodere; cum nec ipse Titius qui secretum tibi commisit, se cum equali periculo prodere teneatur ad impedire mortem Caij, cuius causam non probabit, nisi indirectè & per accidens. Si tamen Titius fuga sibi consulere possit, tum debet prodito suo facinore, etiam cum fame aliquali jactura liberare Cajum: Sin ille id facere recusat, licet tibi eo de fuga prius monito revealare secretum, Caij liberandi cauta.